

Сергій Білошицький

СУЧАСНА МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ЯК ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА ТА ОБ'ЄКТ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

У статті розглядаються політичні наслідки та детермінанти сучасної міжнародної міграції. Зазначається, що міграційні процеси в сучасному глобалізованому світі перетворюються зі спонтанного процесу на сферу геополітичного, геоекономічного та геокультурного управління. Робиться висновок, що для дослідження цього феномену необхідно створити цілісну спеціальну політологічну теорію (політологію міграції), предметом якої може виступати політична свідомість і поведінка мігранта в конкретному історико-культурному та соціально-економічному середовищі, що сприяють становленню (трансформації) різних суспільно-політичних структур та інститутів.

Ключові слова: міжнародна міграція населення, соціокультурні трансформації, політична адаптація, мультикультуралізм, політологія міграції.

Biloshitskiy Sergiy. Present-day international migration as a political problem and an object of the political science.

The article deals with political consequences and determinants of present-day international migration. It is noted that migration processes in the globalized world are turning from a spontaneous process into a sphere of geopolitical, geoeconomic and geocultural management. The conclusion is made that for investigating this phenomenon it is necessary to create a special politological theory (politology of migration, political science of migration) the objects of which can be migrant's political consciousness and behavior in a definite historic-cultural and socio-economic environment that contribute to the formation (transformation) of various societal-political structures and institutes.

Key words: international migration of population, sociocultural transformations, political adaptation, multiculturalism, politology of migration (political science of migration).

У сучасному світі міжнародна міграція стає однією з найпотужніших рушійних сил, яка формує не лише контури глобальної економіки і політики, але й соціокультурний ландшафт майбутнього. З одного боку, міграційні процеси є результатом вступу окремих суспільств і національних економік у глобальні відносини, з іншого – вони можуть розглядатися як фактори подальших соціальних перетворень у країнах, що приймають мігрантів, і у країнах їх виїзду. Причому динаміка міграційних процесів свідчить, що найближчими десятиліттями рухливість населення збільшуватиметься в обсягах, ставатиме дедалі різноманітнішою у своїх соціальних і культурних характеристиках.

Відповідно, значно зростає потреба в багатоаспектному пізнанні механізмів і тенденцій міграції, що зумовлює підвищення інтересу до цієї проблеми представників багатьох галузей наукового знання. Уже сьогодні проблеми міжнародної міграції вивчають економісти, демографи, географи, історики, політологи, правознавці, соціальні антропологи й психологи, однак у подальшому

можна припустити посилення уваги до цих досліджень і з боку інших фахівців (зокрема, педагогів, філософів, філологів і т. д.)

Більшість таких досліджень поки не мають міждисциплінарного характеру, що стримує розвиток формування адекватної комплексної теорії міжнародної міграції, здатної враховувати максимум обставин цього складного соціального явища.

У кожної наукової дисципліни є власний перелік питань, гіпотез і підходів, які властиві для цієї галузі знання або яким вона віддає перевагу. Так, В. Іонцев виділяє 17 основних наукових підходів до вивчення міграції, що містять 45 наукових напрямів, теорій, концепцій. Примітно, що основна їх частина – 15 припадає на економічний підхід, 5 – на соціологічний, 4 – на власне міграційний, 3 – на демографічний, по 2 – на історичний, топологічний, політичний. Інші представлені специфічними напрямками тих чи інших наук [1, с. 12].

Таким чином, незважаючи на те, що між різними науковими дисциплінами вже відбувається досить інтенсивний обмін ідеями, міждисциплінарні дослідження феномену міжнародної міграції ще не набули належного розвитку. Безперечно, подальший науковий аналіз міграції вимагає комплексного підходу.

Проблемам теорії та методології дослідження міграційних процесів за останні 130 років присвячено значний обсяг наукової літератури. Так, загальнотеоретичні підходи до дослідження соціального феномену міграції населення були закладені ще наприкінці XIX ст. англійським ученим Е. Равенштейном, котрий сформулював одинадцять міграційних законів, низка з яких стосувалася феномену міжнародної міграції. Зокрема, дослідник стверджував, що головні причини міграції – економічні. На його думку, мігрантів, що переселяються на більші відстані, притягують до себе центри промисловості й торгівлі, а обсяг міграції збільшується пропорційно розвитку промисловості, торгівлі та транспорту.

Міграція, відзначав учений, здійснюється крок за кроком у напрямі абсорбації або дисперсії. У першому випадку люди, охоплені зростанням найближчих промислових і торгових центрів, мігрують у них, а їхнє місце займають переселенці з більш віддале-

них місць, і так доти, поки фактори, що притягують, не слабшають. У другому випадку має місце зворотний процес [2, с. 4].

Наступною важливою віхою у питаннях вивчення природи міжнародної міграції стали напрацювання американського соціолога С. Стоуффера, який вийшов за рамки суто економічної інтерпретації мотивів міграційних процесів.

У 1940 р. у своїй праці «Теорія взаємодії рухливості та відстані» він стверджував, що кількість людей, яка переміщається на певну відстань, прямо пропорційна перспективам, що відкриваються, і зворотно пропорційна кількості виштовхуючих факторів. Частина цих факторів має неекономічний характер. Це – особливості місцевого законодавства, недостатня поінформованість мігранта, негативне ставлення місцевого населення й т. п.

Інтегрував і значно розширив теоретичні підходи Е. Равенштейна та С. Стоуффера американський соціолог Е. Лі, який у 1966 р. у статті «Теорія міграції» конкретизував фактори міграційних процесів.

Учений виявив, що з місцем прибуття і вибуття незмінно пов'язані дві групи чинників, що впливають на мігранта – позитивні та негативні (наприклад, бажання жити поруч із родичами або труднощі, з якими має зіштовхнутися мігрант під час переїзду). Обставини, що впливають на мігранта, можуть бути численними та різномірними (доходи і видатки на новому місці, мовні особливості, ментальна сумісність, релігійна ситуація й т. п.). Будучи незначною перешкодою для одних мігрантів, вони можуть бути непереборними перешкодами для інших.

Міграційна модель Е. Лі враховує всі обставини, що впливають на мігранта (економічні, політичні, соціальні, культурні, природні). Для вченого міграція є балансом, який враховує усі фактори, що притягують та виштовхують його у стосунках з новим соціальним середовищем.

Соціологу вдалося привернути увагу наукової громадськості до необхідності враховувати широкий соціальний контекст детермінант міграційних процесів – від економічних до соціокультурних, політичних і соціально-психологічних. Такий підхід значно збагатив уявлення дослідників про механізми міграційної

поведінки та знайшов своє відображення в становленні сучасних теорій міграції [3, с. 41–42].

Проте варто погодитися з Т. Юдіною, яка зазначає, що в сучасних умовах назріла гостра потреба зрушення в дослідженнях від опису економічних і демографічних характеристик мігрантів до більш глибокого пояснення масштабів, напрямів, складу міграційних потоків, а також чинників, що визначають мотивації рішень мігрантів про переміщення та вибір місця призначення. Необхідний перехід від простого опису соціально-економічної адаптації мігрантів у країнах в'їзду до всебічного дослідження форм і шляхів їхньої соціокультурної інтеграції з місцевим населенням і можливих наслідків цього процесу для суспільства, особливо для зміни його структури й динаміки соціальних відносин. Іншими словами, назріла необхідність переходу від простого опису стадій міграційного процесу до поглибленого і комплексного пізнання їх сутності, розкриття закономірностей і механізмів, їх моделювання, діагностики та прогнозування і на цій базі – прийняття адекватної міграційної політики [4, с. 105].

Останнім часом дедалі більше уваги фахівці приділяють позаекономічним наслідкам міграції. Цілком очевидно, що переселення народів супроводжується деякими особливими явищами, пов'язаними із зіткненням та дифузиею різних культур, релігійних і національних традицій, які дестабілізують приймаючі суспільства. Крім цього, люди, мігруючи, згодом утворюють міграційні мережі, які пов'язують мігрантів як з метрополією, так і з первісною батьківщиною. Все це надає проблемі потужного політичного звучання. Процес перенесення акцентів з економічної доцільності міграції на політичні наслідки відомий російській соціолог І. Бестужев-Лада описує доволі саркастично: «До пори до часу мігранти задовольняються долею батраків на найнепрестижніших, найбільш низькооплачуваних робочих місцях. А потім починають, природно, висувати претензії на рівноправність. А за рівноправністю в економіці йде рівноправність у культурі... нарешті, у політиці – кому командувати, кому підкорятися. Це дуже стара історія, і завжди з трагічним кінцем для тубільців» [5, с. 144].

На думку М. Кубанека, в сучасній Європі імміграція породила низку нових лобістських груп і набула власної прискореної

динаміки. Основною рушійною силою цієї імміграції в останні десятиліття, відзначає він, стають не економічні, а політичні, ідейні, релігійні та психологічні інтереси різних сил усередині самої Європи, які розглядають імміграцію як можливість просувати свої інтереси та устремління, котрі попередній склад населення не дозволяв їм реалізувати [6].

Як зазначає Б. Шапталов, проведенню об'єктивних досліджень у цьому напрямі заважає низка факторів методологічного характеру. Західні суспільствознавці, які займаються міграційними процесами, як правило, не йдуть далі констатації очевидних явищ – «збільшення напливу людей зі слаборозвинених країн і поступового наростання міжетнічної напруженості в толерантних країнах демократичного Заходу». Тільки виникнення цієї напруженості вони пов'язують з «несвідомістю» окремих громадян і організацій, непродуманими висловленнями окремих ЗМІ та, відповідно, фобіями з приводу мігрантів. У той же час, ґрунтуючись на вивченні життя останніх, дослідники змушені заявляти про небезпеку для сторони, що приймає населення, деяких явищ в іммігрантському середовищі, але вимоги політкоректності відразу змушують їх дезавувувати свої побоювання та говорити про необхідність формування позитивного ставлення корінного населення до імміграційного потоку. Ця суперечність, на думку філософа, викликана тим, що вчені не бачать різниці між міграцією (пересуванням людей між країнами в пошуках сезонних заробітків, еміграцією з метою вкорінення в середовище титульної нації) і колонізацією (укорінення нових народів на чужих територіях зі збереженням не лише своєї самобутності, але й міцних зв'язків з батьківщиною). Зміщуючи обидва принципово відмінні процеси в одну купу, такі вчені не можуть зрозуміти причин виникнення міжетнічної напруженості.

На переконання самого Б. Шапталова, трудова міграція в західний світ давно переросла першу фазу і веде до «формування сегрегованого суспільства за національно-етнічною ознакою». Поява етнічного протистояння пов'язана вже не з сезонною трудовою міграцією, а, скоріше, з колонізацією. «Усвідомити цей факт заважає стереотип, що колонізацією можуть займатися лише європейці, а народи Азії й Африки повинні перебувати в пасивній статистиці. Так було, виходить, так має бути й надалі. Але часи

можуть змінюватися, і настав час зрозуміти, що тепер саме Європа і Північна Америка стали об'єктами колонізації» [7, с. 354–355]. Красномовним прикладом ефективності міграційної колонізації може служити ситуація, що склалася навколо Косово, де вперше в післявоєнній Європі були «апробовані» три етапи етнічного конфлікту – міграція, колонізація, окупація. У результаті виникла «нова нація», за якою міжнародне співтовариство визнало право на суверенітет і перекроювання державних кордонів [7, с. 359].

Незважаючи на існуючі рамки політкоректності, зростає чисельність голосів, що висловлюють занепокоєння з приводу наслідків сучасної міграційної політики для західної цивілізації. Так, відомий американський соціолог Е. Валлерстайн вважає за неможливе припинити потік масової незаконної міграції з Півдня на Північ політичними заходами. Скоріше навпаки, він очікує, що до 2025 р. переселенці з Півдня в країни Півночі цілком зможуть становити від 30% до 50% населення. У такій ситуації, на його думку, існує висока ймовірність того, що Північ здійснить спробу не надавати вихідцям з Півдня виборчих прав, а «це означало б, що через двісті років після початку процесу інтеграції робітничого класу на Півночі ми повернулися назад до того становища, яке існувало на початку XIX століття, коли більша частина нижчої страти трудящих була позбавлена основних політичних прав. Такий підхід безперечно не є кращим рецептом для збереження соціального миру» [8, с. 27].

Надзвичайну стурбованість наслідками міграційної політики висловлює С. Гантінгтон. Він відзначає такі негативні риси цього процесу: 1. Міграція стає процесом, схильним до самонаростання («міграційний потік, одного разу почавшись, збільшує свою швидкість... Мігранти дають можливість мігрувати своїм друзям і знайомим, надаючи їм інформацією про те, як мігрувати, кошти для полегшення переїзду, а також допомогу в пошуках роботи та житла»). 2. Нові іммігранти приїжджають в основному з незахідних суспільств (для Німеччини актуальна міграція з Туреччини, для Франції – з мусульманської Африки, для США – з Азії та Латинської Америки). 3. Серед мігрантів рівень народжуваності значно вищий, ніж у представників титульних націй, і саме вони забезпечать майбутнє зростання населення в західних країнах.

4. Іммігранти створюють свої земляцькі (національні, релігійні) громади, які не інтегруються в культури приймаючих суспільств. 5. У жителів Заходу прогресують фобії відносно мігрантів. Ці фобії проявляються в актах насильства проти іммігрантських громад і окремих осіб. 6. На Заході (особливо в Європі) з'явилися праворадикальні антиімміграційні партії, а провідні центристські сили починають переймати їх риторику та впроваджувати в життя запропоновані ними заходи [9, с. 309–313].

Занепокоєння виявляє і Зб. Бжезінський. Його бачення ситуації можна висловити такими тезами: 1. Західна Європа, США та Японія не зможуть дозволити собі зупинити імміграцію переважно через дефіцит робочих рук, частково – через прогресуюче й прискорене глобальне старіння. Старіння титульного населення Заходу може зрушити співвідношення соціально залежної старшої групи до небезпечної у фінансовому плані ризику, призведе в невіддаленому майбутньому до різкого зростання громадського боргу й навіть до дефолтів країн. 2. Міграція починає змінювати соціально-культурну структуру Заходу. У багатьох європейських державах виникли вогнища політичної і соціальної напруженості, а антиіммігрантські рухи почали набувати сили. 3. Спочатку Євросоюз, а потім, можливо, й США будуть змушені відродити практику комплектування збройних сил з-поміж мігрант-найманців. 4. Найпотужніші етнічні лобі – єврейське, кубинське, грецьке та вірменське – вже сьогодні реально впливають на зовнішню політику західних країн. 5. Європейська складова загального загалу західного населення стрімко скорочується, у той час як латиноамериканська й азіатська складові, для яких характерні більш високий рівень народжуваності та імміграції, зростають. Рано чи пізно у всіх західних країнах певні расові або етнічні меншини зможуть посісти домінуюче становище в системі влади [10, с. 219–220, 245–246].

Російський соціолог В. Іноземцев зосереджує увагу експертного середовища на тому, що ніколи в історії не спостерігалось настільки масштабного ненасильницького впливу на існуючі соціокультурні спільноти, як вплив потужних міграційних потоків, який сьогодні має місце в межах західного світу. Якщо потоки кінця XIX – початку XX ст. переміщали по всьому світу

представників європейської цивілізації, то тепер ми спостерігаємо якісно іншу ситуацію. По-перше, серед десяти країн, вихідці з яких становлять найбільшу частку іммігрантів у США, немає жодної європейської держави та жодної країни, що має тривалу демократичну традицію. По-друге, в США і Європі відроджується практика функціонування сегрегованих суспільств. «Середньостатистичні» білі громадяни прагнуть жити серед білих, а мігранти вирушають у ті регіони, де максимальний вплив їхніх співвітчизників [11, с. XXXV–XXXVI].

Згадані вище вчені висловлюють занепокоєння не стільки самими міграційними процесами, скільки їх наслідками в соціокультурній і політичній сферах, пов'язаними з небажанням мігрантів освоювати базові цінності приймаючих західних суспільств. Таке явище, яке раніше усіяло присікалося західними державами, з другої половини ХХ ст. стало домінуючою тенденцією у взаєминах суспільств-реципієнтів та прибуваючих мігрантів.

Дійсно, останніми десятиліттями практично всі провідні західні країни перейшли до асиміляційно-імміграційної моделі, яка дістала назву «миска салату» або «мультикультуралізм». Ця модель передбачає майже повну і повсюдну відмову від політики асиміляції (принаймні від її явних форм). Замість формування «великої нації», відбувається процес ствердження «множинних» лояльностей; «сакралізації «різноманітності» – походження, культур, рас» [12, с. 131]. Ф. Фукуяма наголошує, що всі розвинені країни приречені розвиватися у бік створення мультикультурного суспільства. Однак, зазначає він, «населення розвинених країн, прихильне своїм історичним цінностям, важко сприймає ідею створення такого суспільства». У ситуації, що складається, вважає вчений, західне суспільство повинне звикнути з цією тенденцією, європейцям доведеться навчитися миритися з низкою «огидних» проявів мультикультуралізму американського зразка [13].

У свою чергу, С. Гантінгтон констатує, що легалізація мультикультуралізму призвела до перетворення суспільств на арену співіснування декількох етносів-антиподів, а спроби демократичних держав згладити протиріччя, проводячи курс на «позитивну дискримінацію» з квотами, встановленими для чорної

меншості та надалі для іспаномовної меншості для того, щоб добитися особливого поводження та специфічних вигід, «парадоксальним чином знову узаконили поняття етносу, раси, саме те, що ці закони прагнули усунути» [14]. Сам мислитель виступає за відмову Заходу від курсу на мультикультуралізм, заявляючи: «Фундаментальні цінності США не повинні бути змиті хвилею імміграції, яка відкидає кредо, що виникло в англо-протестантській культурі, в основу якого покладено англійську мову, протестантизм, індивідуалізм, трудову мораль і віру в те, що люди здатні побудувати рай на землі» [Цит. за: 15].

На відміну від С. Гантінгтона, низка аналітиків, що визнають існування загрози для ліберальної демократії з боку не бажаної асимілюватися міграції, демонструють абсолютну розгубленість у сфері вироблення конструктивних політичних пропозицій. Так, американський політолог А. Бейхман стверджує, що сучасний світ породив емігрантів нового типу, які сповнені рішучості зруйнувати чотири демократичні держави – Америку, Британію, Канаду та Іспанію, що представляють західну цивілізацію. Продовження цієї міграційної політики, впевнений учений, призведе до демонтажу демократичного режиму «знизу», а введення примусової соціалізації громадян означатиме переродження демократії «зверху» [16].

Таким чином, виявивши не лише несприятливі демографічні тенденції, що загрожують західному світу, а й цілу низку негативних наслідків для західної цивілізації з боку міграційних потоків, справедливо задатися питанням: «Які сили на Заході та внаслідок яких мотивів зацікавлені у продовженні процесів, настільки руйнівних для базових цінностей західного світу – батьківщини ліберальної демократії?»

Очевидно, що в першу чергу експерти називають економічні причини і констатують, що в трудовій міграції зацікавлені суб'єкти економічної діяльності та держави, що підтримують зусилля підприємців. Однак у цьому процесі існує й значна політична компонента, яка обговорюється в набагато менших обсягах. Так, В. Іноземцев і О. Кузнєцова відзначають «явне небажання американської еліти ініціювати будь-яке суспільне обговорення цієї проблеми або пошук історичних чи культурних аргументів для

доказу її надуманості» [17, с. 34]. П. Б'юкенен констатує, що всупереч волі більшості американців, які виступають за припинення як нелегальної, так і легальної імміграції, правлячі еліти «соромливо відводять погляди – або вітають вторгнення» [18, с. 13].

Як зазначає американський соціолог В. Хенсон, правляча еліта в останні двадцять років замість серйозного діалогу із суспільством про проблеми, пов'язані з міграцією, воліє проводити потужну кампанію ідеологічної обробки населення, вкидаючи тезу про особливу долю «постіндустріальної» Америки. Мета цього промивання мізків – переконати суспільство в тому, що традиційні сектори економіки віддаляються у минуле, праця в них – доля іноземців, а місія справжніх американців – здійснювати соціальне управління: «Нехай мігранти готвлять нам обіди та міняють пелюшки нашим дітям, звільнивши нам руки для важливіших занять – судових позовів, гри на біржі та екологічного моніторингу. Китайці забезпечать нас усім необхідним для повсякденного життя – від взуття до телефонів. Якісними технологічними товарами – машинами та відеокамерами – займуться японці. А африканці, араби, іранці, росіяни і венесуельці нехай качають для нас нафту, псуючи власну екологію... Навіть продовольство, без якого ніяк не обійтися, нам поставлятимуть Мексика та Південна Америка». Як наслідок, формується покоління «рафінованих» американців, які займають конформістську позицію стосовно міграційних проблем і цивілізаційних конфліктів [19].

При цьому у більшості експертів не викликає сумніву той факт, що самі по собі міграційні процеси в сучасному глобалізованому світі мають лише мінімальною мірою спонтанний характер, а в основному є сферою геополітичного, гео економічного та геокультурного управління [20, с. 476]. Висловлюються думки про те, що таке управління потребує вдосконалення [21]. Однак питання про персоніфікацію суб'єктів управління глобальними міграційними потоками залишається одним із найменш розроблених і висвітлених сучасною суспільною наукою.

Низка дослідників вважають, що імміграцію підтримують ті політичні сили, які за її рахунок розширюють свій політичний вплив. Наприклад, російський соціолог В. Штепа наполягає на тому, що представники лівих політичних сил активно під-

хльостували імміграцію з країн третього світу на Захід, ставлячи перед собою такі завдання: 1. Одержання прив'язаного до них електорату, людей, які приречені голосувати за трудові або соціал-демократичні партії. 2. Нав'язування корінному населенню комплексу провини перед мігрантами. 3. Поступова трансформація світу в одну велику державу, що відповідає марксистській інтер-націоналістській ідеології [22, с. 113].

На думку Б. Кагарлицького, у посиленні міграційних процесів зацікавлені не ліві, а їхні ідеологічні опоненти – неоліберали. Він стверджує, що захоочення міграції явно стало частиною загальної неоліберальної стратегії, спрямованої на підрич робітничого руху та зміну співвідношення сил у суспільстві. Класове протистояння повинно було замінитися етнічними конфліктами, які (на відміну від протиборства праці та капіталу) не мають вирішення. Солідарність трудящих повинна була замінитися роз'єднаністю знедолених «множин» [23, с. 85].

П. Б'юкенен обвинувачує в підхльостуванні міграції Демократичну партію США, яка, на його думку, розглядає мігрантів як свою електоральну базу. Саме завдяки діяльності демократів у США було проведено кілька амністій для нелегальних іммігрантів, а також значно лібералізовано міграційне законодавство. Як наслідок, у 90-х роках латиноамериканці та афроамериканці становили більше 70 млн чоловік, а 11 із 12 афроамериканців і 2 із 3 латиноамериканців, за даними соціологічних досліджень, стабільно підтримували на виборах кандидатів від Демократичної партії [24, с. 192]. В остаточному підсумку перемоги на президентських виборах Б. Клінтона та Б. Обами стали можливими внаслідок радикальної зміни етнічного складу країни.

Останнім часом стало модним підозрювати в нагнітанні міграційних пристрастей консервативні та праворадикальні сили, котрим на тлі міжцивілізаційних протистоянь вдається мобілізувати під свої прапори патріотичний електорат. Європа вже зіштовхнулася з реакційними антиімміграційними рухами, такими як Національний Фронт у Франції, блок «Влаамс» і партія «Фламандський інтерес» у Бельгії, «Ліга Ломбарда» і Національний альянс в Італії, Партія Свободи в Австрії, Національний фронт Валлонії, партія «Лист» у Нідерландах, Народна партія Данії,

Народна партія Швейцарії, норвезька Партія прогресу, Демократична партія Швеції, партія «Атака» у Болгарії, «Партія незалежності Великобританії», партія «Велика Румунія» та ін. [25].

Однак, погоджуючись із тим, що низка політичних сил на тактичному рівні може мати певні зиски від міграційних процесів, важко погодитися з тим, що саме ці сили є локомотивами процесу глобального переселення народів. Наявність певної зацікавленості в міграційних процесах з боку практично всього спектра політичних сил (лівих, ліберальних, демократичних, консервативних і ультраправих) швидше свідчить про те, що суб'єкти глобального управління міграційними процесами знаходяться над політичними системами суспільств. І в цьому разі варто з великою увагою поставитися до теорії російського соціолога О. Зінов'єва, який пояснює такий феномен активністю глобального надсуспільства.

На його думку, на Заході штучно нагнітаються пристрасті з приводу демографічної кризи євроатлантичної цивілізації та наводнення західного світу представниками інших культур. Методологічною основою цієї кампанії виступають роботи С. Гантінгтона й П. Б'юкенена, в яких аналіз ситуації, що склалася, має поверховий і некоректний характер. По-перше, у цих дослідженнях здійснюється підміна абсолютних величин відносними. Автори фокусують увагу на скороченні відсотка представників західного світу у загальній людстві, «не зазначаючи, що абсолютна їх кількість є цілком достатньою, щоб управляти багатьма мільярдами людей». Зменшення впливу Заходу в людських екстенсивних вимірах компенсується інтенсивним технологічним прогресом, що дає можливість «надати місця правителів десяткам мільйонів «західнодів» у системі світового західного ладу». По-друге, дослідники прагнуть перетворити на аксіому твердження про те, що «начебто наповнення країн Заходу людьми незахідними послаблює західний світ», а «сам цей процес є чимось невідконтрольним силам Заходу». Насправді ж міграційні потоки цілеспрямовано вливаються в західні суспільства для виконання стратегічних задумів правлячої глобалістської еліти [26].

Рухаючись шляхом «скорочення відсотка «західнодів» у загальній населення та розбавлення їх «незахіднодідами», глобалістська еліта здійснює навмисне і планомірне руйнування західних

національних держав... Кінцева мета цих зусиль – перетворення сучасних держав на «атомізовану різноплемінну масу населення», якою можна буде керувати в інтересах глобального надсуспільства [27, с. 259–260].

О. Четверікова ілюструє цю тезу на прикладі організації міграції в Європу вихідців з ісламських країн. На її думку, для транснаціональних еліт принципово важливо, аби в Європі існували постійні вогнища напруженості, які можна розпалювати в будь-який момент, коли якийсь з урядів захоче вийти за чітко обкреслені їм рамки дій з боку міжнародних і наднаціональних організацій. «Запускаючи в Європу величезні маси мусульман, корпоратократія отримала зручну зброю для контролю над політичною і соціальною ситуацією» [28].

Варто зауважити, що запропонована теорія найбільш повно та послідовно пояснює перелічені вище факти та тенденції демографічно-міграційних процесів сучасного світу. Проте, якщо дотримуватися логіки О. Зінов'єва, доведеться констатувати, що Захід іде шляхом цілеспрямованого демонтажу класичної ліберально-демократичної моделі як форми суспільного устрою національної держави. Гіпотетично можна припустити, що кінцевою метою цього проекту може стати становлення певної глобальної державності з єдиним громадянським суспільством та ліберально-демократичним режимом (теорія якого досі не розроблена). Однак в умовах збереження складної ієрархічної структури людства та обмеженості ресурсної бази Земної кулі скоріше можна стверджувати, що демонтаж національних ліберальних демократій повинен закінчитися встановленням глобального авторитарного режиму (за змістом) з формальними елементами ліберально-демократичних інститутів і фразеології.

Вищенаведене засвідчує необхідність зміни акцентів у дослідженнях міжнародних міграційних процесів – від традиційного опису економічних і соціально-демографічних причин міграції до більш глибокого пояснення масштабів, напрямів, складу міграційних потоків, факторів, що визначають мотивації рішень мігрантів про переміщення та вибір місця самореалізації, а також мотивації держав і наддержавних структур, що стимулюють певні міграційні процеси або перешкоджають їм.

Необхідний перехід від простого опису механізмів соціально-економічної адаптації мігрантів до всебічного дослідження форм і шляхів їх суспільно-політичної інтеграції з місцевим населенням та можливих наслідків цього процесу для суспільства, особливо для зміни структури й динаміки політичних відносин. Назріла необхідність переходу до поглибленого і комплексного пізнання сутності міграційних процесів як таких, що призводять до масштабних наслідків не тільки в економічній і демографічній сферах, але й у соціокультурних і політичних аспектах життєдіяльності сучасних суспільств. Лише така постановка питання може забезпечити розкриття закономірностей і механізмів сучасних міграційних процесів, що дозволить успішно здійснювати моделювання та прогнозування їх наслідків.

Ефективна реалізація такого завдання можлива лише за умови створення цілісної спеціальної політологічної теорії (політології міграції), предметом якої може виступати політична свідомість і поведінка мігранта в конкретному історико-культурному й соціально-економічному середовищі, що сприяють становленню (трансформації) різних суспільно-політичних структур та інститутів.

Галузь політологічного вивчення міграції надзвичайно широка і може включати такі напрями: міграційна мобільність населення в різних етнонаціональних, релігійних і соціальних групах; механізми отримання соціально-політичного статусу індивідами або групами в приймаючих суспільствах; процеси політичної соціалізації та інтеграції мігрантів; діяльність діаспор з відстоювання соціальних, культурних і політичних прав своїх членів; громадянська, політична і національна самоідентифікація мігрантів; стратегії етнополітичної самореалізації іммігрантів; політичні детермінанти міграційних процесів; політичні інститути підтримки міграційних процесів; вплив міграції на політичну систему і політичний режим; громадянська натуралізація мігрантів; політичні права іммігрантів; політичні переваги мігрантів та їхнє політичне становище; проблеми націоналізму, екстремізму та «експорту» політичної нестабільності; ціннісні й соціально-психологічні основи конфліктів, пов'язаних з міграцією; проблеми

національної безпеки приймаючих суспільств; міграційні фактори в революціях і війнах.

До завдань політології міграції входить також дослідження процесів дифузії політичних цінностей, традицій і практик, що виникають унаслідок взаємодії між мігрантами та соціумом, що їх приймає.

Фактично політологія міграції як наукова дисципліна повинна вивчати специфіку всіх соціально значущих ділянок життя суспільства, розглядаючи їх з погляду політичних наслідків міграційного процесу із застосуванням загальних і спеціальних методик політологічного дослідження.

---

1. Ионцев В. А. Международная миграция населения: теория и история изучения / В. А. Ионцев. – М.: Диалог-МГУ, 1999. – 370 с.

2. Абылкаликов С. И. Экономические теории миграции: рабочая сила и рынок труда / С. И. Абылкаликов, М. В. Винник // Бизнес. Общество. Власть. – 2012. – № 12. – С. 3–19.

3. Василенко П. В. Зарубежные теории миграции населения / П. В. Василенко // Псковский регионологический журнал. – № 16. – 2013. – С. 36–42.

4. Юдина Т. Н. О социологическом анализе миграционных процессов / Т. Н. Юдина // Социологические исследования. – 2002. – № 10. – С. 102–109.

5. Бестужев-Лада И. В. Альтернативная цивилизация / И. В. Бестужев-Лада. – М.: Алгоритм, 2003. – 448 с.

6. Kubánek Miloš. Proč křesťané vítají imigraci z třetího světa? / Miloš Kubánek // Neviditelný pes. – 2015. – 21 února.

7. Шапталов Б. И. Русская экспансия: бей первым или погибнешь! / Б. И. Шапталов – М.: Изд-во Эксмо; Алгоритм, 2005. – 448 с.

8. Валлерстайн И. После либерализма / И. Валлерстайн; [пер. с англ., под ред. Б. Ю. Кагарлицкого]. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 256 с.

9. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон; [пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова]. – М.: ООО Изд-во «АСТ», 2003. – 603 с.

10. Бжезинский Зб. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / Зб. Бжезинский; [пер. с англ.] – М.: Междунар. отношения, 2004. – 288 с.

11. Иноземцев В. Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические следствия / В. Л. Иноземцев. – М.: ЗАО Изд-во «Экономика», 2003. – XL + 776 с.

12. Тодд Э. После империи. Pax Americana – начало конца / Э. Тодд; [пер. с фр. Е. Н. Корендясова]. – М.: Междунар. отношения, 2004. – 240 с.

13. Fukuyama Francis. Paris-Washington: une trajectoire commune / Francis Fukuyama // Le Figaro. – 2003. – 4 décembre.

14. Лакруа Алексис. Хантингтон: «Столкновение многокультурности» [Электронный ресурс] / Алексис Лакруа // Le Figaro. – 2005. – 19 January. – Режим доступа: Сайт ИноСМИ.Ru. – <http://www.inosmi.ru/print/216440.html>, вільний. – Назва з титул. екрана.

15. Fredet Jean-Gabriel. Les menaces du multiculturalisme / Jean-Gabriel Fredet // Le Nouvel Observateur. – 2005. – 27 janvier.

16. Бейхман Арнольд. Иммиграция – старая и новая [Электронный ресурс] / Арнольд Бейхман // The Washington Times. – 2006. – 25 august. – Режим доступа: Сайт ИноСМИ.Ru. – <http://www.inosmi.ru/print/229554.html>, вільний. – Назва з титул. екрана.

17. Иноземцев В. Л. Социодинамика хозяйственных систем в XX столетии / В. Л. Иноземцев, Е. С. Кузнецова // Свободная мысль – XXI. – 2001. – № 1. – С. 14–36.

18. Бьюкенен П. Дж. На краю гибели / П. Дж. Бьюкенен; [пер. с англ. М. Башкатова]. – М.: АСТ; АСТ МОСКВА, 2008. – 349 с.

19. Hanson Victor Davis. America is Not Post-Anything / Victor Davis Hanson // The Washington Times. – 2008. – 18 July.

20. Переслегин С. Б. Самоучитель игры на мировой шахматной доске / С. Б. Переслегин. – М.: АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2006. – 619 с.

21. Editorial. Xenophobia in hardcover // The International Herald Tribune. – 2006. – 4 September.

22. Штепа В. RUтопия / В. Штепа. – Екатеринбург: Ультра. Культура, 2004. – 384 с.

23. Кагарлицкий Б. Ю. Политология революции / Б. Ю. Кагарлицкий. – М.: Алгоритм, 2007. – 576 с.

24. Бьюкенен П. Дж. Смерть Запада / П. Дж. Бьюкенен; [пер. с англ. А. Башкирова]. – М.: «АСТ», 2003. – С. 192.

25. Kiss Yudit. Xenophobes, not workers, are uniting across Europe / Yudit Kiss // The Guardian. – 2007. – 30 January.

26. Зиновьев Александр. Идеологическая глобализация. Американцы претендуют на роль правителей человечества / Александр Зиновьев // Независимая газета. – 2002. – 26 февраля.

27. Зиновьев А. А. Русская трагедия. Гибель утопии / А. А. Зиновьев. – М.: Эксмо, 2003. – 512 с.

28. Четверикова Ольга. Демографическая революция в Европе: миграция как орудие [Электронный ресурс] / Ольга Четверикова // Институт высокого коммунитаризма. – Режим доступа: Сайт «Институт высокого коммунитаризма». – http://communitarian.ru/publikacii/evropa/demograficheskaya_revolyuciya_v_evrope%3A_migraciya_kak_orudie_globalizacii, вільний. – Назва з титул. екрана.